

Till Ålands lagting

Remissdokument

Ändring av landskapslagstiftningen om barnskydd, barnomsorg och grundskola

Huvudsakligt innehåll

Landskapsregeringen föreslår att ändringar görs i landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen och i landskapslagen om barnomsorg och grundskola. Genom förslaget tillförsäkras att vissa ändringar som gjorts i barnskyddslagen kan tillämpas på motsvarande sätt som i riket. Ändringarna är huvudsakligen av teknisk karaktär.

Tidpunkten för ikraftträdande har lämnats öppen för landskapsregeringen att bestämma. Avsikten är att lagförslaget ska träda i kraft så snart som möjligt.

INNEHÅLL	
Huvudsakligt innehåll	1
Allmän motivering	3
1. Bakgrund	3
1.1 Blankettlagen om barnskydd	3
1.2 Ändringar i barnskyddslagen samt rikslagen om småbarnspedagogik från och med januari 2024.....	3
2. Landskapsregeringens förslag	4
3. Lagstiftningsbehörigheten	4
4. Förslagets verkningar	4
4.1 Ekonomiska konsekvenser	4
4.2 Administrativa konsekvenser	5
4.3 Konsekvenser för barn	5
4.4 Övriga konsekvenser	5
5. Beredning av förslaget.....	5
Detaljmotivering	5
1. Ändring av 5 § landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen.....	5
2. Ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola.....	6
Lagtext	9
L A N D S K A P S L A G om ändring av 5 § landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen	9
L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola.....	10
Parallelltexter	12

Allmän motivering

1. Bakgrund

1.1 Blankettlagen om barnskydd

Barnskyddet regleras i landskapslagen (2008:97) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen, nedan *blankettlagen om barnskydd*. Genom blankettlagen om barnskydd har barnskyddslagen (FFS 417/2007) med vissa avvikelser gjorts gällande på Åland.

Enligt 1 § 2 mom. i blankettlagen om barnskydd ska barnskyddslagen tillämpas i samma lydelse som vid varje enskild tidpunkt är gällande i riket, om inte annat följer av denna lag. Detta innebär att de ändringar som görs i barnskyddslagen ska tillämpas vid ikraftträdandet om inga avvikelser görs i landskapslagen.

Under senare tid har ett flertal ändringar gjorts i barnskyddslagen. Den lagändring som nu fordrar uppmärksamhet är den ändring som gjordes av barnskyddslagen genom FFS 1283/2023 och som trädde i kraft den 1 januari 2024. För att ändringarna ska kunna tillämpas fullt ut även på Åland föreligger ett behov av ändring av blankettlagen om barnskydd.

1.2 Ändringar i barnskyddslagen samt rikslagen om småbarnspedagogik från och med januari 2024

Genom lag om ändring av barnskyddslagen (FFS 1283/2023) gjordes ändringar i sammanlagt åtta paragrafer. Den främsta ändringen gäller ändring av barnskyddslagens 75 § 3 mom. som föreskriver om barn och ungas rätt till eftervård, där skyldigheten att ordna eftervård upphör senast när den unga personen fyller 23 år i stället för det tidigare 25 år.

Med eftervård avses det övergripande stöd som erbjuds ett barn eller en ung person efter det att en placering i vård utom hemmet eller i långvarig öppenvård har avslutats. Syftet med eftervården är att stödja barnets återvändande till hemmet och att hjälpa den unga personen att utveckla tillräckliga färdigheter för att börja ett självständigt liv. Majoriteten av klienterna i eftervård är myndiga,¹ men eftervården kan även gälla småbarn som omfattas av barnomsorgen.

Sänkningen av åldersgränsen för eftervård följer av regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering och hänför sig till statsfinansiella besparingar.² Det kan noteras att åldersgränsen för eftervård hade höjts från 21 till 25 år genom en ändring av barnskyddslagen (FFS 542/2019) så sent som år 2020.

Som följd av att åldersgränsen för eftervård sänktes med två år harmoniserades även definitionen av ung person i barnskyddslagens 6 § till att avse den som är 18–22 år i stället för den tidigare 18–24 år. Samtidigt ändrades även barnskyddslagens 77 § 3 mom. så att medel för eget hushåll ska betalas senast när den unga fyller 23 år i stället för det tidigare 25 år. I barnskyddslagen gjordes även vissa ändringar av teknisk karaktär för att korrigera de fel som kvarstod i barnskyddslagen i och med ikraftträdandet av social- och hälsovårdsreformen den 1 januari 2023.

I samband med ändringarna av barnskyddslagen gjordes även vissa ändringar i riket i lagen om småbarnspedagogik (FFS 540/2018). Genom FFS 1284/2023 preciserades lagens 6 § i fråga om skyldigheten att ordna småbarnspedagogik för barn som placerats med stöd av barnskyddslagen i en annan kommun än sin hemkommun. Till lagens 60 § 4 mom. fogades även

¹ RP 56/2023 rd, s. 5,10.

² RP 56/2023 rd, s. 14.

en bestämmelse angående kostnadsfördelningen mellan kommunerna i anslutning till detta.

2. Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att landskapslagstiftningen om barnskydd samt barnomsorg och grundskola ändras med beaktande av de ändringar som gjorts i barnskyddslagen genom FFS 1283/2023 och som trätt i kraft den 1 januari 2024.

Avseende blankettlagen om barnskydd föreslås vissa preciseringar avseende de i lagens 5 § föreskrivna avvikelserna från barnskyddslagen.

Ändringen av barnskyddslagen genom FFS 1283/2023 fordrar även preciseringar i landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola. Preciseringarna gäller ordnande av barnomsorg och grundskoleundervisning för barn som placerats med stöd av barnskyddslagen. Landskapsregeringen föreslår även en ny bestämmelse angående kostnadsfördelningen mellan kommunerna i anslutning till detta. Avseende ordnande av barnomsorg och grundskoleundervisning för placerade barn samt frågan om ersättning för detta motsvarar lagförslaget praxis.

Genom lagförslaget korrigeras även vissa mindre förbiseenden i såväl blankettlagen om barnskydd som landskapslagen om barnomsorg och grundskola.

3. Lagstiftningsbehörigheten

Lagförslaget hänför sig i synnerhet till lagstiftningsområdet avseende socialvård och utbildning. Enligt självstyrelselag (1991:71) för Åland 18 § 13 punkten har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om socialvård. Även undervisning tillhör åländsk lagstiftningsbehörighet i enlighet med självstyrelselagens 18 § 4 punkten.

Enligt 18 § 1 punkten i självstyrelselagen har landskapet även lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar, samt enligt 18 § 4 punkten i fråga om kommunernas förvaltning.

Till rikets lagstiftningsbehörighet hör enligt 27 § 6, 7, 23 och 24 punkten förmynderskap, familjeförhållanden, barns rättsliga ställning, rättskipning och administrativa ingrepp i den personliga friheten.

Till rikets lagstiftningsbehörighet hör även enligt 27 § 1 punkten självstyrelselagen stiftande av grundlag och avvikelse från grundlag. Eftervården inom barnskyddet är en sådan tjänst som avses i 19 § 3 mom. i grundlagen. Enligt nämnda bestämmelse skall det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Gällande rätten till eftervård har grundlagsutskottet i sitt utlåtande GrUU 12/2023 rd konstaterat att frågan om i vilken utsträckning den socialservice som avses i barnskyddslagen utsträcks till myndiga personer hör till lagstiftarens prövningsrätt, så länge servicen är tillräcklig.

4. Förslagets verkningar

4.1 Ekonomiska konsekvenser

Eftersom åldersgränsen för eftervård sänktes den 1 januari 2024 kom färre personer att omfattas av eftervården, vilket som utgångsläge kan antas medföra besparingar för kommunerna. Enligt uppgift från KST fanns det 18 klienter i eftervården under maj 2025.

De ändringar som föreslås i landskapslagen om barnomsorg och grundskola bedöms inte medföra ytterligare ekonomiska konsekvenser för

kommunerna. I enlighet med 8a § i landskapslag (2017:120) om landskapsandelar till kommunerna tilldelas kommunerna landskapsandelar för barnomsorgen i förhållande till antalet invånare i kommunen i åldern 0–6 år. På motsvarande sätt tilldelas kommunerna i enlighet med 9 § i nämnda landskapslag landskapsandelar för grundskolan i förhållande till antalet invånare i åldern 6–15 år. Alltså är det barnets hemkommun som tilldelas landskapsandelar för barnomsorgen och grundskoleundervisningen även i en situation där barnet med stöd av barnskyddslagen placeras i en annan kommun.

Eftersom hemkommunerna redan i dagsläget stått för kostnaderna för barnomsorgen och grundskoleundervisningen för barn som placerats med stöd av barnskyddslagen innebär den föreslagna 1a § i del VII i landskapslagen om barnomsorg och grundskola i praktiken att gällande praxis införs i lagen.

4.2 Administrativa konsekvenser

Lagförslaget bedöms inte medföra ytterligare administrativa konsekvenser för kommunerna eftersom ordnandet av barnomsorg och grundskoleundervisning för placerade barn redan nu ordnats av placeringskommunen. I stället för att medföra nya uppgifter för kommunerna anses lagförslaget således ge rådande praxis ett juridiskt uttryck.

4.3 Konsekvenser för barn

Genom reglering av placeringskommunens skyldighet att ordna barnomsorg och grundskoleundervisning samt föreskrivande om kostnadsfördelningen mellan kommunerna säkerställs tillgodoseendet av rätten till barnomsorg och grundskoleundervisning för barn som placerats med stöd av barnskyddslagen som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet och för barn i eftervård. Den föreslagna modellen för kostnadsfördelning där hemkommunen ersätter placeringskommunen för de faktiska kostnaderna för ordnande av barnomsorg och grundskoleundervisning ämnar säkerställa att placerade barn får undervisning på lika villkor som de barn för vilka kommunen är hemkommun för, och oberoende av i vilken kommun de placerats.

4.4 Övriga konsekvenser

Förslaget bedöms inte ha konsekvenser för miljön och som utgångspunkt inte heller för jämställdheten mellan kvinnor och män.

5. Beredning av förslaget

Ärendet har beretts som tjänstemannauppdrag vid lagberedningen i samarbete med socialvårdsbyrån och utbildningsbyrån.

Lagförslaget har sänts på remiss till samtliga åländska kommuner, Ålands kommunförbund samt Kommunernas socialtjänst k.f.

Detaljmotivering

1. Ändring av 5 § landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen

5 § *Särskilda avvikelser*. Landskapsregeringen föreslår att 5 punkten preciseras genom ett förtydligande tillägg. Till bestämmelsen fogas ett omnämnande av att landskapslagen om barnomsorg och grundskola tillämpas på barnomsorg som tillhandahålls som en stödåtgärd förutom inom barnskyddets öppenvård även i vård utom hemmet och i eftervård. Enligt nuvarande ordalydelse tillämpas lagen endast på barnomsorg som tillhandahålls inom barnskyddets öppenvård.

I 8 punkten föreskrivs om avvikelse från de rikslagar som enligt barnskyddslagens 16b § 2 mom. andra mening ska tillämpas vid ordnande av grundläggande utbildning för placerade barn och om ersättning för kostnaderna i anslutning till detta. Enligt 8 punkten ska laghänvisningarna i barnskyddslagens 16b § 2 mom. andra mening avse motsvarande skyldigheter och kostnadsansvar för förundervisning och grundskoleundervisning enligt landskapslagen om barnomsorg och grundskola. Punkten innehåller dock inte en motsvarande avvikelse från barnskyddslagens 16b § 2 mom. tredje mening avseende tillämplig lag vid ordnande av småbarnspedagogik. Av detta följer att lagen om småbarnspedagogik för närvarande är tillämplig på Åland då det gäller ordnande av barnomsorg för placerade barn och kostnadsfördelningen i anslutning till detta. Landskapsregeringen föreslår således ett förtydligande tillägg i enlighet med vilket landskapslagstiftning ska tillämpas i stället för rikslagstiftning. Enligt lagförslaget ska hänvisningen i barnskyddslagens 16b § 2 mom. tredje mening till lagen om småbarnspedagogik avse motsvarande skyldighet och kostnadsansvar för barnomsorg enligt landskapslagen om barnomsorg och grundskola.

I 8 punkten föreslås även vissa mindre korrigeringar. Till punkten föreslås att författningsnummer för lagen om grundläggande utbildning läggs till, liksom även ordet 'förskoleundervisning' i enlighet med ordalydelsen i 16b § 2 mom. andra meningen i barnskyddslagen.

Ikraftträdande. Målet är att lagen ska träda i kraft så snart som möjligt. I paragrafen föreslås därför att datumet för lagens ikraftträdande lämnas öppen för landskapsregeringen att fatta beslut om i enlighet med 20 § 2 mom. i självstyrelselagen.

2. Ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola

DEL II BARNOMSORG

16 § *Kommunens skyldighet att som boende- eller vistelsekommun ordna barnomsorg.* I paragrafen föreslås ett nytt 2 mom. enligt vilken skyldigheten att ordna barnomsorg för ett barn som i enlighet med barnskyddslagen har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård åligger den kommun där barnet är placerat och i fråga om ett barn i eftervård boningskommunen.

Tillägget är behövligt eftersom det i landskapslagen för närvarande inte finns någon uttrycklig bestämmelse med stöd av vilken kommunen åläggs skyldigheten att ordna barnomsorg för placerade barn. I nuläget kan kommunens skyldighet att ordna barnomsorg för placerade barn grunda sig på 16 § 3 mom. i del II i landskapslagen, enligt vilken kommunen av särskilda skäl ska tillhandahålla barnomsorg för andra barn som vistas i kommunen. Bestämmelsen är avsedd exempelvis för situationer där barnet tillsammans med sina vårdnadshavare vistas i kommunen fastän utlänningsrättslig rätt att vistas i Finland och i den åländska kommunen saknas.³

Placeringskommunen ska ordna barnomsorgen för placerade barn på lika villkor och i enlighet med vad som föreskrivs i 4 kap. i del II i lagen om barnomsorg och grundskola som för de barn för vilka kommunen är hemkommun för.

Nuvarande 2 och 3 mom. blir till följd av det nya momentet 3 och 4 mom. I nuvarande 2 mom. föreslås en mindre korrigering av vad som kan antas vara ett språkligt förbiseende. Landskapsregeringen föreslår att ordet 'sjukdom' läggs till som en omständighet på grund av vilken kommunen ska ordna barnomsorg för barn som till följd av skäl knutna med sina vårdnadshavare är bosatta i kommunen. Enligt lagrummets detaljmotiveringar

³ LF 28/2018-2019, s. 29.

relaterar momentet till 3 § i lagen om hemkommun (FFS 201/1994). Enligt 1 punkten i nämnda bestämmelse ändras en persons hemkommun inte om personen bor i en annan kommun på grund av arbetsuppgifter, studier eller sjukdom, eller någon annan med dessa jämförbar orsak, i högst ett år. Genom att lägga till 'sjukdom' till nuvarande 2 mom. närmas lagrummets ordalydelse förutom med 3 § i lagen om hemkommun även med 2 § i del III i lagen om barnomsorg och grundskola avseende kommunens motsvarande skyldighet att ordna grundskoleundervisning.

DEL III GRUNDSKOLAN

2 § *Rätt till skolgång.* I 1 mom. föreslås en preciserande bestämmelse om att skyldigheten att ordna grundskoleundervisning för ett barn som placerats med stöd av barnskyddslagen åligger den kommun där barnet är placerat och i fråga om barn i eftervård boningskommunen. Bestämmelsen motsvarar den föreslagna 16 § 2 mom. i lagens del II avseende barnomsorg.

Liksom för barnomsorgens del saknas en uttrycklig bestämmelse enligt vilken kommunen åläggs skyldigheten att ordna grundskoleundervisning för placerade barn. I dagsläget kan skyldigheten grunda sig på särskilda skäl i enlighet med lagens 2 § 1 mom. nuvarande tredje mening, som enligt bestämmelsens detaljmotiveringar gäller exempelvis barn som utan utlänningsrättslig rätt vistas i kommunen.⁴ En särskild bestämmelse avseende rätten till grundskoleundervisning för placerade barn, liksom för barnomsorgens del, anses ändamålsenlig.

Placeringskommunen ska ordna grundskoleundervisningen för placerade barn på lika villkor som för de barn för vilka kommunen är hemkommun för. Beslutet om i vilken grundskola det placerade barnet ska gå i fattas av kommunen i enlighet med 83 § i lagens del III.

DEL VII SÄRSKILDA BESTÄMMELSER

1a § *Hemkommunernas kostnadsansvar för barn som är placerade av barnskyddsskäl.* I kapitlet om finansiering föreslås en ny 1a § enligt vilken hemkommunen för ett barn som i enlighet med barnskyddslagen placerats som en stödatgård inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård är skyldig att till den kommun där barnet är placerat och till den kommun där barnet i eftervård är bosatt betala en ersättning som motsvarar de faktiska kostnaderna för barnets barnomsorg och grundskola.

I enlighet med landskapslagen om landskapsandelar får kommunerna landskapsandelar för barnomsorg och grundskoleundervisning i förhållande till antalet invånare i åldern 0-6 respektive 6-15. Med invånare i kommunen avses i enlighet med lagens 45 § den som har hemkommun i kommunen enligt lagen om hemkommun. Enligt 3 § 2 punkten i nämnda lag ändras en persons hemkommun inte om personen bor i en annan hemkommun huvudsakligen på grund av vård i familjevård eller institutionsvård, eller boende med boendeservice. Detta innebär att hemkommunen för ett barn inte ändras vid placering. Det kan noteras att lagrummet inte är begränsat till någon viss tid.⁵ Bestämmelsen om ersättning behövs således eftersom endast hemkommunen får landskapsandelar för barnomsorg och grundskola, trots att ett barn blivit placerat i en annan kommun.

Kostnaderna ska vara direkta, nödvändiga och motiverade med tanke på ordnandet av omsorgen och undervisningen samt anknytande stöd

⁴ LF 28/2018-2019, s. 37.

⁵ Jmf. 3 § 1 punkten i lagen om hemkommun, enligt vilken en persons hemkommun inte ändras om personen högst i ett år bor i en annan kommun huvudsakligen på grund av arbetsuppgifter, studier, sjukdom eller någon annan jämförbar orsak.

uttryckligen för det placerade barnet. Hemkommunen får inte faktureras för överskridande kostnader eller kostnader som föranleds av verksamhet i annat syfte. Om åtgärder så som ordnande av elevskjuts eller anställning av elevassistent omfattar andra barn, ansvarar hemkommunen i proportion till det placerade barnet.

Av informativa skäl kan nämnas att bestämmelsen gäller kostnadsfördelningen mellan åländska kommuner.

Ikraftträdande. Landskapsregeringen föreslår att ikraftträdandet lämnas öppen för landskapsregeringen att fatta beslut om. Avsikten är att lagen ska träda i kraft så snart som möjligt.

Lagtext

Landskapsregeringen föreslår att följande lagar antas.

1.

L A N D S K A P S L A G **om ändring av 5 § landskapslagen om tillämpning i landskapet** **Åland av barnskyddslagen**

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 5 § 5 och 8 punkten i landskapslagen (2008:97) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen, av dessa lagrum 5 punkten sådan den lyder i landskapslagen 2020/55 och 5 § 8 punkten sådan den lyder i landskapslagen 2023/27, som följer:

5 §

Särskilda avvikelser

Vid tillämpningen av barnskyddslagen ska även i denna paragraf angivna avvikelser iakttas i landskapet:

5) På Åland tillämpas landskapslagen om barnomsorg och grundskola på barnomsorg som tillhandahålls som en stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård eller i vård utom hemmet eller i eftervård.

8) Hänvisningen i 16b § 2 mom. andra meningen i barnskyddslagen till lagen om grundläggande utbildning (FFS 628/1998) och lagen om statsandel för kommunal basservice (FFS 618/2021) i fråga om placeringskommunens skyldighet att ordna förskoleundervisning och grundläggande utbildning och om ersättning för kostnaderna för detta, samt hänvisningen i 16b § 2 mom. tredje meningen i barnskyddslagen till lagen om småbarnspedagogik i fråga om placeringskommunens skyldighet att ordna småbarnspedagogik och om ersättning för kostnaderna för detta, ska avse motsvarande skyldigheter och kostnadsansvar för barnomsorg, förundervisning och grundskoleundervisning enligt landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola.

Denna lag träder i kraft den

2.

L A N D S K A P S L A G

om ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola

I enlighet med lagtingets beslut

ändras 16 § 2 mom. i del II och 2 § 1 mom. i del III i landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola samt

fogas till 16 § i lagens del II ett nytt 2 mom., varvid nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom. samt i lagens del VII en ny 1a §, som följer:

DEL II

16 §

Kommunens skyldighet att som boende- eller vistelsekommun ordna barnomsorg

Skyldigheten att ordna barnomsorg för ett barn som i enlighet med 16b § 1 mom. i barnskyddslagen (FFS 417/2007) har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård åligger den kommun där barnet är placerat och i fråga om ett barn i eftervård boningskommunen.

Kommunen ska ordna barnomsorg också för barn som till följd av sina vårdnadshavares arbete, studier, sjukdom eller motsvarande skäl är bosatta i kommunen trots att barnet inte har någon hemkommun på Åland eller barnets hemkommun är en annan kommun enligt lagen om hemkommun.

DEL III

2 §

Rätt till skolgång

Varje läropliktigt barn ska erbjudas möjlighet att uppfylla sin läroplikt i grundskolan i sin hemkommun eller i en motsvarande skola för syn- och hörselskadade barn. Skyldigheten att ordna grundskoleundervisning för ett läropliktigt barn som i enlighet med 16b § 1 mom. i barnskyddslagen har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård åligger den kommun där barnet är placerat och i fråga om ett barn i eftervård boningskommunen. Kommunen ska även ordna grundskoleundervisning för barn som inte har sin hemkommun på Åland om barnet på grund av sina vårdnadshavares arbete, studier, sjukdom eller motsvarande skäl är bosatt i kommunen. Av särskilda skäl ska kommunen även ordna grundskoleundervisning för andra barn som vistas i kommunen.

DEL VII

1a §

Hemkommunernas kostnadsansvar för barn som är placerade av barnskyddsskäl

Hemkommunen för ett barn som i enlighet med 16b § 1 mom. i barnskyddslagen har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård är skyldig att till den kommun där barnet är placerat och till den kommun där barnet i eftervård är bosatt betala en ersättning som motsvarar de faktiska kostnaderna för barnets barnomsorg och grundskoleundervisning.

Denna lag träder i kraft den

Mariehamn den

L a n t r å d

Föredragande minister

Parallelltexter

- Parallelltexter till landskapsregeringens lagförslag nr xx/2024-2025